

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par jaunām psihoaktīvām vielām”

COM(2013) 619 final – 2013/0305 (COD)

COM(2013) 618 final – 2013/0304 (COD)

(2014/C 177/10)

Ziņotājs: *David Sears*

Komisija 2013. gada 4. oktobrī un Padome 2013. gada 7. oktobrī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par jaunām psihoaktīvām vielām”

COM(2013) 619 final – 2013/0305 (COD) un COM(2013) 618 final – 2013/0304 (COD).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2013. gada 19. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 495. plenārajā sesijā, kas notika 2014. gada 21. un 22. janvārī (21. janvāra sēdē), ar 148 balsīm par un 2 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Kopsavilkums un ieteikumi

1.1. EESK piekrīt, ka Padomes 2005. gada lēmums⁽¹⁾ par jaunām psihoaktīvām vielām (NPS) ir jāaktualizē. Komiteja piekrīt, ka labāk jāsaskaņo ES attiecīgo aģentūru darbība, vajadzīgs stingrāks grafiks informācijas vākšanai un sikāka iekšējā klasifikācija, norādot vielas, kas rada nelielu, mērenu un nopietnu risku. Visos pasākumos, kas attiecas uz piegādes ierobežojumiem, laikus un proporcionāli jāievēro iepriekš minētā klasifikācija.

1.2. EESK arī atzīmē, ka bieži nav bijuši pieejami papildu dati, lai pamatotu ietekmes novērtējumu, ka NPS lietošana ES dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga un ka krasi atšķiras sabiedrības attieksme un politiskā reakcija. Komisija pilnīgi pareizi norāda, ko iespējams panākt politiskā aspektā, pamatojoties uz ES līgumu un ņemot vērā pašreizējos finansīālos ierobežojumus, bet tai vajadzētu iet vēl tālāk un apzināt, kas ir patiesi nepieciešams.

1.3. EESK uzskata, ka mācību iespējams gūt arī, sekojot līdzi norisēm valstīs, kas nav ES dalībvalstis; tas būtu jāuzsver visos turpmākajos ietekmes novērtējumos. Pagaidām ļoti svarīgi ir nodrošināt uzlabotu un labāk finansētu informācijas vākšanu ES teritorijā par visiem faktoriem (vielu pieejamību, piegādes ķēdēm, saimnieciskajām iespējām un sociālajām vajadzībām), komunikācijas līdzekļiem (internetu un sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem) un rezultātiem (izraisītajām saslīmšanām un citiem kaitējumiem).

1.4. Ja priekšlikumu regulai neizmainīs, būs jāprecizē daudzi tehniski jautājumi, kas izklāstīti šā atzinuma 5. iedaļā. Priekšlikuma sekmīga virzība būs atkarīga no dalībvalstu sniegtā politiskā atbalsta, informācijas un finansējuma. Jāvienojas par konkrētiem mērķiem. Jāturpina pētījumi un jāapzina labākā (un sliktākā) prakse attiecībā uz kontroli un kaitējuma novēršanu. Plāni un rezultāti saistībā ar ES finansētām pētniecības programmām, piemēram, *eSBIRTes*, *Orion* un *ALICE-RAP*, būtu regulāri jāapsprīž ar pārējām ieinteresētajām personām un vairāk jāiekļauj ietekmes novērtējumos un visos turpmākajos leģislatīvajos priekšlikumos. Datu vākšana, riska novērtējums un zināšanu tālāknodošana būtu jāturpina reālajā laikā ar pilsoniskās sabiedrības foruma narkomānijas jautājumos (vai, iespējams, ar plašākā “NPS foruma”) starpniecību, iesaistot visas ieinteresētās puses, jo īpaši tieši iesaistītās NVO un atbalsta grupas. Tas būtu attiecināms uz visām NPS, tostarp tām, par kurām jau ir ziņots, ka tās izmantotas atsevišķi, maisījumos vai piejaukumos citās NPS. Ar dalībvalstīm biežāk būtu jāaskaņo prioritātes un rīcības iespējas. Būtu jāapsver alternatīvas vai papildinājumi vienotai ES mēroga reakcijai, kas šobrīd aprobežojas ar centieniem samazināt piedāvājumu.

⁽¹⁾ 2005/387/JHA, OJ L 127/32, 20.5.2005.

2. Ievads

2.1. Neatkarīgi no tā, vai viela ir dabiska vai apzināti sintezēta jebkādam nolūkam, proti, likumīgai vai nelikumīgai izmantošanai, tā ir uzskatāma par “psihoaktīvu”, ja papildus tās fiziskajām, ķīmiskajām, toksikoloģiskajām un ekoloģiskajām īpašībām šāda viela pēc tam, kad cilvēki to izmantojuši vienalga kādam nolūkam, spēj iedarboties uz cilvēka centrālo nervu sistēmu, izraisot stimulāciju vai depresiju, kuru papildina halucinācijas un/vai motorisko funkciju, domāšanas, uzvedības vai garstāvokļa izmaiņas.

2.2. Šādu iedarbību var uzskatīt par lietderīgu, ja attiecīgās vielas definē, paraksta un lieto kontrolētos apstākļos kā zāles konkrētu saslimšanu ārstēšanai, vai par nelietderīgu un potenciāli vai faktiski bīstamu, dažreiz pat ļoti bīstamu, ja minētās vielas lietotājs ievada sev pats vienīgi tādēļ, lai gūtu iepriekš raksturotās izjūtas. Minētais risks krasi pieaug, ja vielas izraisa arī atkarību un ja tās ir saimnieciski izmantojamas.

2.3. Tāpēc tādas vielas kā morfīnu, heroīnu, kokaīnu, ekstazī un marihuānu un to daudzos atvasinājumus un prekursorus, kā arī dažādos amfetamīnus, barbiturātus, benzodiazepīnus un citas psihodēliskās vielas vairāk vai mazāk sekmīgi kontrolē saskaņā ar divām ANO konvencijām ⁽²⁾ (1961, 1971) un protokolu ⁽³⁾ (1972), kas atšķirīgās pakāpēs tiek piemērots valstu līmenī visā pasaulē.

2.4. Visas psihoaktīvās vielas (PS), kas nav uzskaitītas un netiek kontrolētas kā iepriekš minētās, ES (un vēl citu valstu) tiesību aktos ir raksturotas kā “jaunas” neatkarīgi no tā, cik ilgi šādas vielas ir zināmas vai tikušas izmantotas citām, bieži vien likumīgām, vajadzībām. Tās ir nosauktas par “jaunām psihoaktīvām vielām” (NPS) vienīgi tad, ja ir atklāts (vai ir aizdomas), ka minētās vielas laiž tirgū vai izplata vienīgi to psihoaktīvo īpašību dēļ individuālai lietošanai patērētājiem, kam netiek piemērota medicīniska vai cita veida uzraudzība.

2.5. Alkohols, tabaka un kofeīns, kas dažādās dozās atbilst iepriekš minētajiem kritērijiem attiecībā uz NPS un kaitējumu ilgtermiņā, saskaņā ar ANO un ES noteiktajām definīcijām speciāli netiek iekļauti. Grūtāk tas ir izdarāms “uz ielas” vai akadēmiskos pētījumos, kur to lietošana un iedarbība ir kombinēta un kur alkohola un tabakas iedarbība uz veselību un to sociālā ietekme daudzkārt pārsniedz vairuma NPS iedarbību. Pētnieki un regulējošās iestādes tomēr ne vienmēr spēj vienoties par minētajiem jautājumiem un tādēļ šobrīd steidzami jāuzsāk savstarpēji saskaņota procedūra radītā kaitējuma un riska kvantitatīvai izvērtēšanai.

2.6. ES teritorijā ir apzinātas vairāk nekā 300 NPS, kas tiek (vai ir tikušas) lietotas neregulāri vai ilgākā laika posmā. Šobrīd dalībvalstis iesniedz paziņojumus vidēji par vienu jaunu vielu nedēļā. Tā kā minētās vielas netiek kontrolētas, to izmantošana nav nelikumīga; līdz ar to tās ir likumīgas un var tikt raksturotas kā “legālas”, kļūdaini pieņemot, ka tās ir arī “drošas” vai “apstiprinātas”. Vairumā gadījumu nav pietiekami daudz zinātnisku datu šādu pieņemumu nolīgšanai vai apstiprināšanai. Dažos gadījumos, izpildot organizētu grupu vai atsevišķu indivīdu pasūtījumus no ES, iespējams sintezēt jaunas vielas īpaši aizliegto vietā un importēt tās no Ķīnas vai Indijas. Arī esošās vielas iespējams novirzīt no likumīgas izmantošanas ES. Vairumā gadījumā motivācija ir peļņa; citos gadījumos galvenais izaicinājums ir apiet likumu. Valstu kontaktpunkti, kas ietilpst Eiropas Informācijas tīklā par narkotikām un narkomāniju (*Reitox*), izmanto agrīnās brīdināšanas sistēmu un dalās informācijā par jaunatklātām NPS.

2.7. NPS tiek laistas tirgū ar daudziem nesistematizētiem, saīsinātiem un/vai eksotiskiem tirdzniecības nosaukumiem, bieži vien maisījumos ar citiem aizliegtiem, jauniem vai izslēgtiem produktiem, tostarp augu izcelsmes produktiem, medicīniski aktīvām vielām, pārtikas piedevām, tabaku, kofeīnu un inertajām pildvielām. Nav nekādas konsekvences vai kontroles attiecībā uz to saturu; brīdinājumu par šādu produktu drošumu nav, vai arī tie iekļauti tikai tādēļ, lai produktus varētu tirgot (“nav paredzēti lietošanai pārtikā”). Etiķetes var būt tīši maldinošas (“vannas sāls” vai “vīraks” uz produktiem, kas paredzēti ieelpošanai, smēķēšanai vai injekcijām).

2.8. Tirdzniecību realizē specializēti starpnieki vai veikali narkotiku lietotājiem (“*headshops*”, “*smartshops*” un veikali, kuros tirgo ar tabaku saistītus piederumus) vai internetā (pieejami gan pirkumi, izmantojot kredītkarti, pārskati par produktiem un piegādātājiem, gan tūlītēja piegāde mājās). Īpašas problēmas rada anonīmās tīmekļa vietnes. Cena par devu parasti ir zemāka nekā nelikumīgo narkotiku cena. Sociālie plašsaziņas līdzekļi veicina jaunu tendenču rašanos un palīdz dalīties pieredzē. Šādu vielu (“legālās apreibinošās vielas”, narkotikas, ko lieto klubos, saviesīgos vakaros, izklaides vietu narkotikas, sintētiskās narkotikas) lietošana ES dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga un pieaug lēni, un saskaņā ar paziņotajiem datiem to lietošana pārsniedz vidējo līmeni Īrijā, Polijā, Latvijā un Apvienotajā Karalistē. To personu skaits, kas hospitalizētas tieši pēc NSP lietošanas, joprojām ir relatīvi mazs (kaut gan, neesot ticamiem datiem, tas var būt, bet var arī nebūt faktiskā kaitējuma patiens novērtējums).

⁽²⁾ Vienotā konvencija par narkotiskajām vielām, 1961.

⁽³⁾ ANO 1972. gada protokols, ar ko groza Vienoto konvenciju par narkotiskajām vielām.

2.9. Saskaņā ar iepriekš minēto un salīdzinājumā ar regulāriem, atkarīgiem nelegālo narkotiku lietotājiem NPS lietotāji (jo īpaši Apvienotajā Karalistē, kur datu apkopošana ir augstā līmenī) līdz šim galvenokārt ir bijuši jaunieši, kuri ir pietiekami labi nodrošināti, ar noziedzīgām aprindām nesaistīti un vairāk tendēti meklēt medicīnisko palīdzību, ja tas nepieciešams. Tā kā viņi joprojām ir iekļāvušies profesionālajā un ģimenes dzīvē, izredzes atveseļoties parasti ir augstas. Ja patiešām notiek nelaimes vai nāves gadījumi, tos parasti uzskata par negaidītām personiskām traģedijām un plašsaziņas līdzekļi tiem pievērš ievērojamu uzmanību, un tā paša iemesla dēļ to dara arī politiķi.

2.10. Ņemot vērā iepriekš minēto, nav jābrīnās, ka sabiedrības un politiķu attieksme pret NPS kontroli ES dalībvalstīs un visā pasaulē ir ļoti atšķirīga. Urugvaja nesēn ir legalizējusi marihuānu. Jaunzēlande paredz atļaut zema riska NSP, kuru kvalitāti kontrolēs. Īrija ir krasi samazinājusi attiecīgo mazumtirdzniecības vietu skaitu; Nīderlande un Kanāda apsver tādu pašus pasākumus. AK tradicionāli ir devusi priekšroku produktu aizliegumam pa vienam vai grupās, bet tagad apsver alternatīvas stratēģijas. Beļģija plāno noteikt aizliegumu produktu grupām. Ir bijuši mēģinājumi ierobežot nelikumīgo narkotiku pārdošanu internetā, izmantojot anonīmas tīmekļa vietnes, tomēr nelikumīga tirdzniecībai ir tendence pieaugt.

3. Komisijas priekšlikuma kopsavilkums

3.1. Padomes 2005. gada lēmumā⁽⁴⁾ ir noteikti pamatprincipi informācijas apmaiņai, NPS radītā riska novērtējumam un kontrolei. Minētā lēmuma īstenošana praksē izrādījies tikai reaģēšana uz esošajām problēmām, apkopotā informācija ir ierobežota, risku klasifikācija ir nepietiekama un ir tikai daži izvēles varianti ierobežojošajiem pasākumiem. Padome 2011. gadā prasīja Komisijai minēto lēmumu aktualizēt.

3.2. Izskatāmajā priekšlikuma ir izklāstīti pasākumi, kas uzskatīti par nepieciešamiem, tostarp priekšlikums direktīvai, ar ko pārskata Padomes pamatlēmumu⁽⁵⁾ par obligātajiem noteikumiem narkotiku tirdzniecības jomā. Tas paplašinātu "narkotiku" definīciju, lai ierindotu NPS, kas rada nopietnu veselības, sociālo un drošības apdraudējumu un kam ES piemēro pastāvīgus tirdzniecības ierobežojumus, zem tā paša virsraksta kā vielas, kuras jau uzskaitītas attiecīgajās ANO konvencijās un protokolos.

3.3. Priekšlikums regulai, kas attiecas konkrēti uz NPS, ir papildināts ar Komisijas veiktu ietekmes novērtējumu, kurā uzsvērtas atšķirības datu pieejamībā, faktiskajā lietošanā, veselības aprūpes izmaksās un sabiedrisko un valsts iestāžu sniegtajos risinājumos ES dalībvalstīs. Kur dati nav pieejami, ir sniegtas aplēses. Politiski risinājumi ir izvērtēti, ņemot vērā to efektivitāti mērķu sasniegšanā, saimniecisko, finansiālo un sociālo ietekmi un to proporcionalitāti un pieņemamību ieinteresētajām pusēm.

3.4. Priekšlikums balstās uz LESD 114. pantu, lai nodrošinātu iekšējā tirgus efektīvu darbību un augstu cilvēku veselības aizsardzības, drošības un patērētāju interešu aizsardzības līmeni. Tas ir paredzēts, lai saīsinātu reaģēšanas laiku ES līmenī, sniegtu iespējas koncentrētiem un atbilstīgiem atbildes pasākumiem, pievērštos problēmām saistībā ar vielu divējādu izmantošanu un juridiskās noteiktības trūkumu uzņēmējiem un savienotu NPS rūpnieciskās izmantošanas tirgu ar plašāku iekšējo tirgu.

3.5. Priekšlikumā ir noteikts grafiks datu vākšanai Komisijas, Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centra (EMCDDA), Eiropola un citu iesaistīto Eiropas aģentūru (Eiropas Zāļu aģentūras, Eiropas Ķīmikāliju aģentūras un Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestādes) kopīgajam ziņojumam, pamatojoties uz dalībvalstu agrīniem brīdinājumiem par jaunatklātām NPS.

3.6. Ziņojums būtu pamatā EMCDDA veiktajam formālajam riska novērtējumam, uz ko balstītos Komisijas rīcība. Ierosināti kritēriji, uz kuriem pamatojoties, noteikt veselībai, sabiedrībai un drošībai radītu nelielu, mērenu un nopietnu risku. Ja risks uzskatāms par nelielu, netiks veikti nekādi turpmāki pasākumi. Attiecībā uz mērenu un nopietnu risku Komisija var noteikt konkrētu NPS pagaidu vai pastāvīgus tirdzniecības aizliegumus un, īpašos gadījumos, to ražošanas, izplatīšanas, importēšanas un eksportēšanas aizliegumus.

⁽⁴⁾ Sk. 1. zemspītras piezīmi.

⁽⁵⁾ 2004/757/JHA, OJ L 335/8, 11.11.2004.

3.7. Priekšlikumā paredzēts pārskatīt riska pakāpes, ņemot vērā jaunu informāciju, un regulāri ziņot un izvērtēt regulas īstenošanu, piemērošanu un efektivitāti. Turpināsies pētnieciskais un analītiskais darbs. Dalībvalstīm būs jāizstrādā noteikumi par administratīvajām sankcijām, ko piemēro tirgus ierobežojumu pārkāpumu gadījumā, un jānodrošina, lai tās būtu efektīvas, samērīgas un preventīvas. Priekšlikumā ir teikts, ka tam nav tiešas ietekmes uz ES budžetu.

3.8. Regula stāsies spēkā divdesmitajā dienā pēc tās publicēšanas ES Oficiālajā Vēstnesī un būs saistoša visām dalībvalstīm. Padomes sākotnējais lēmums⁽⁶⁾ tiks atcelts un aizstāts.

4. Vispārīgas piezīmes

4.1. EESK atzinīgi novērtēja Komisijas 2011. gada paziņojumu "Stingrāka Eiropas reakcija uz problēmām, ko rada narkotikas" un 2012. gada priekšlikumu regulai par narkotiku prekursoriem. EESK ar nepacietību gaidīja priekšlikumus par "jaunām psihoaktīvām vielām" un ierosināja vispārējas pamatnostādnes efektīvai rīcībai ES un dalībvalstu līmenī.

4.2. Attiecībā uz narkotiku prekursoriem tika izteikta konkrēta piezīme par to, kādā mērā iesaistītās puses (Komisija un ierobežots skaits likumīgu ražotāju, tirgotāju un galalietotāju) ir pilnībā ievērojušas ANO 1988. gada konvencijas⁽⁷⁾ 12. pantā noteiktās prasības strādāt kopīgi, lai sasniegtu vēlamos mērķus. Šajā konkrētajā gadījumā, norādot uz etiķskābes anhidrīda, kas vajadzīgs heroīna ražošanai, nelielu daudzumu novirzīšanu, mērķus varētu noteikt samērā precīzi.

4.3. Tas nav attiecināms uz NPS, tā kā stāvoklis dalībvalstīs un trešās valstīs attiecībā uz faktisko lietošanu un sabiedrības un politiķu sniegtajiem risinājumiem ir krasi atšķirīgs. Svarīgākie dati bieži netiek savākti un apkopoti, plašsaziņas līdzekļu uzmanība ir pievērsta individuālām traģēdijām; politiskas atbildes ne vienmēr pamatojas uz zinātnieku un profesionāļu viedokli un var būt tām tieši pretējas; citi maldinoši faktori, tostarp alkohola un tabakas daudz izplatītākā un kaitīgākā lietošana, tiek uzskatīti par pārāk sensitīviem, lai tos iekļautu vienotā pieejā regulējumam; paaudžu atšķirības attiecībā uz tirdzniecību internetā un sociālo plašsaziņas līdzekļu loma individuālās uztveres veidošanā, riskēšana un jaunu un jau esošu psihoaktīvo vielu lietošana izklaides nolūkā ir acīmredzami aspekti.

4.4. Šajā neapšaubāmi ļoti sarežģītajā kontekstā atbilstīgas šķiet divas piezīmes no EESK iepriekšējiem atzinumiem, proti, ka "valsts nedrīkst nodarīt lielāku kaitējumu nekā tas, no kura grib pasargāt"⁽⁸⁾, un, tāpat kā par daudziem citiem aktuāliem tematiem – "politikai jābūt balstītai uz datiem un pierādījumiem – un nevis otrādi"⁽⁹⁾. To vieglāk ir pateikt nekā panākt.

4.5. Problēma attiecībā uz pašreizējiem priekšlikumiem noteikti nav tā, ka tie nodarīs kaitējumu, drīzāk tie nesniegs pietiekamu labumu, un tie var kavēt plašāku visas sabiedrības un daudzveidīgu, uz datiem pamatotu pieeju, kāda vajadzīga, lai vienotos pat par pašreizējo stāvokli un konkrētām iedzīvotāju grupām paredzētiem mērķiem ilgākam laika posmam. Ja par tiem nevarēs vienoties iepriekš un gūt vajadzīgo politisko un finansiālo atbalstu, tas jāatzīst visos priekšlikumos par ES līmeņa regulējumu.

4.6. EESK atzīmē, ka priekšlikumam ir citi mērķi, tostarp risināt divējādas izmantošanas problēmas, likumīgu vielu novirzīšanu ES un noteiktības trūkumu "likumīgiem uzņēmējiem". Tie tomēr nav uzskaitīti ietekmes novērtējumā, un priekšlikumā tiem pievērsta tikai neliela uzmanība. Citas iespējas likvidēt trūkumus, ko radījuši citi tiesību akti, nav apsvērtas vispār. Tāpēc ir grūti secināt, vai izvēlētais juridiskais pamats (LESD 114. pants) ir atbilstošs vai nav. Šā un citu punktu precizēšanai varētu izmantot statistikas datus par līdz šim uzskaitītajām 300 vielām.

4.7. EESK ir stingri pārliecināta un ir vairākkārt konstatējusi, ka piegādes regulēšana ir tikai daļa no risinājuma un maz ticams, ka tā nodrošinās derīgus vai izmērāmus rezultātus. Lielāka uzmanība jāvelta pieprasījuma izprašanai un jāpiedāvā veiksmīgāki risinājumi tā apmierināšanai, radot pēc iespējas mazāku risku. Kā zināms, risku nav iespējams pilnībā novērst, bet to ir iespējams būtiski samazināt. Šajā nolūkā būtu lietderīgi precīzāki dati un to rūpīgāka izplatīšana.

⁽⁶⁾ Sk. 1. zemspītras piezīmi.

⁽⁷⁾ United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substance, 1988.

⁽⁸⁾ Sk. EESK atzinumu, OV C 229/85, 31.7.2012.

⁽⁹⁾ Sk. EESK atzinumu, OV C 76/54, 31.7.2013.

4.8. EESK norāda arī, ka kriminālsodi, ja tādi tiek piemēroti, būtu jānosaka tikai tiem, kas tiecas gūt komercpeļņu no tādu vielu pārdošanas, kuras jau pazīstamas kā aizliegtas vai kuras varētu radīt smagu kaitējumu cilvēku veselībai. Tas jo īpaši attiecas uz NPS, ar kurām saistītais risks līdz šim ir uzskatīts par mazāku nekā "veco" vai izslēgto psihoaktīvo vielu radītais risks un kuru lietotāju ieslodzīšana, tādējādi viņus nenovēršami pakļaujot saskarei ar "vecajām" psihoaktīvajām vielām, būtu sliktākais risinājums gan attiecīgajam cilvēkam, gan sabiedrībai kopumā. Tas ir skaidri un nepārprotami jānosaka regulā, lai attiecīgajās iedzīvotāju grupās, it īpaši tieši skarto jauniešu vidū, pasākumi Eiropas Savienībā iegūtu ticamību.

5. Īpašas piezīmes

5.1. Priekšlikumā ir iekļautas definīcijas dažiem, bet ne visiem izmantotajiem pamatjēdzieniem, taču nav paskaidrots, kā tās būtu piemērojamas šim neierasti strukturētajam, strauji augošajam, daļēji legālajam, daļēji nelegālajam, daļēji pārredzamajam un daļēji regulētajam tādu produktu tirgum, kuri lielākoties tiek ražoti ārpus ES. Nav sniegta definīcija jēdzienam "uzņēmējs", kura darbība var būt gan likumīga (pārdevējs, kas pārdod NPS tieši vai veikalā narkotiku lietotājiem ("headshop"), vai internetā), gan nelikumīga (aizliegtu narkotisku vielu tirdzniecības starpnieks). Ko nozīmē "laišana tirgū" globāla mēroga pārdošanas internetā laikmetā? Kāpēc "maisījumam" būtu jāaprobežojas tikai ar divām vai vairākām NPS, nevis, piemēram, ar vienu NPS apvienojumā ar dažādu daudzumu tabakas, kofeīna, augu un pildvielu? Vai nebūtu lietderīgāk atsaukties uz "lietotāju" kā "personu, kas patērē NPS bez ārsta uzraudzības", nevis plašāku grupu, proti, "patērētājiem" ("jebkura fiziska persona, kura darbojas nolūkos, kas nav saistīti ar tās uzņēmējdarbību, amatniecisko darbību vai profesiju"), kurus šī darbība lielākoties neskar? Ja iecerēts, ka priekšlikumam ir proaktīvs, nevis reaktīvs raksturs, vai ar to nebūtu jāpievēršas arī tām NPS, "kuru parādīšanās saskaņā ar zinātnisku vērtējumu un prognozēm ir pamatoti gaidāma"? Un izšķiroši svarīgi: kāpēc pierādīšanas pienākums ir pārliekts no piegādātājiem, no kuriem būtu jāprasa pierādījumi, ka viņu tirgotie produkti ir "ar nelielu risku", uz EMCDDA un Komisiju – kas varētu radīt iespaidu, ka Komisija piešķir atļauju?

5.2. Būtu jāprecizē arī NPS definīcija, varbūt izskatāmā ES priekšlikuma ietvaros vārdu "jauns" aizstājot ar "paziņots", jo "jauns" attiecas tikai uz spēkā esošajām ANO konvencijām. Tā kā vielas netiek (un nevar un nedrīkst tikt) regulāri pārbaudītas saskaņā ar REACH vai citiem uz vielām attiecināmiem tiesību aktiem, lai noteiktu to psihoaktīvās īpašības, ir ļoti maz informācijas par to, cik daudz vielu var lielākā vai mazākā mērā iespējami uzrādīt šādu ietekmi (vai tikt laistas tirgū ar pamatojumu, ka tām ir šāda ietekme). Tā kā terminu "psihoaktīvas vielas" lieto tikai saistībā ar ietekmi uz cilvēkiem, izmēģinājumu ar dzīvniekiem ierobežojumi ir pašsaprotami.

5.3. EESK ar zināmām bažām atzīmē, ka priekšlikums ir koncentrēts uz atsevišķām vielām, nevis maisījumiem, kas tiek plaši laisti tirgū. Atbildes sniegšanas termiņš ir noteikts aģentūrām, bet ne Komisijai attiecībā uz kopīgā ziņojuma ierosināšanu vai riska novērtējumu. Procedūra sākas, ja vienu un to pašu NPS identificē "vairākas" dalībvalstis; kāpēc nepietiek ar vienu, ja tā ir smagi skarta? Cik daudz ir "vairākas"? Nav skaidrs, kā Komisija lems, ja no aģentūrām (iespējams) nebūs papildu informācijas un, vēl svarīgāk, ja nebūs dalībvalstu politiska ieguldījuma. Citos ES vai dalībvalstu tiesību aktos piemēram, marķēšanas, preču pārdošanas, vispārējas patērētāju aizsardzības noteikumos vai citos tiesību aktos par ķīmiskām vielām, zālēm, veselības aizsardzību un drošību nav paredzēti rīcības noteikumi. Ja narkotiku lietotāju veikaliem atļaus darboties arī turpmāk, tiem būtu pilnībā jāievēro spēkā esošais patērētāju aizsardzības regulējums.

5.4. EESK pauž īpašas bažas par to, ka šim darbam nav piešķirts papildu finansējums. Ja šos pasākumus var finansēt no esošajiem budžetiem, tad kāpēc šis procedūras netiek veiktas jau tagad? Vai bez papildu finansējuma var sasniegt nozīmīgus rezultātus? Vai ir vajadzīga (dalībvalstīm adresēta) regula, lai noteiktu, kā savā starpā sadarbojas dažādas ES aģentūras, vai varbūt, ņemot vērā pieredzi, šos iekšējos procesus var grozīt ātrāk ar savstarpēju vienošanos?

5.5. EESK norāda, ka ietekmes novērtējumā, kas ir izskatāmā priekšlikuma pamatā, no visām dalībvalstīm trūkst salīdzināmu datu par NPS patēriņu, ietekmi un veselības aprūpes izmaksām. Ja izrādītos, ka minētās izmaksas ir vispārējas un ievērojamas, tad ES aģentūru rīcība būtu rentabls risinājums. EESK pauž bažas, ka priekšlikumā nav noteikti minimālie standarti ziņošanai, tāpēc varētu būt nepieciešams vairāk atzīt un atbalstīt lielākoties brīvprātīgos valstu kontaktpunktus, kas, izmantojot *Reitox*, sniedz svarīgus datus.

5.6. EESK piekrīt, ka, pamatojoties uz iepriekš izlemtiem kritērijiem, būtu jāizstrādā NPS iekšēja klasifikācija, atbilstoši esošajiem pierādījumiem iedalot tās neliela, mērena un nopietna riska vielās. Tomēr tas nav jāsaprot kā atļaujas piešķiršana likumīgai vai drošai pārdošanai, un tas būtu skaidri jānosaka visos publiski pieejamajos sarakstos. Tā kā pieejamie dati ir nepietiekami un ir grūtības veikt kvantitatīvu riska novērtējumu, būtu jāizstrādā jauna klasifikācija, kuras pamatā ir citi dati.

5.7. EESK arī piekrīt pašreizējām EMCDDA metodiskajām norādēm par NPS riska novērtējumu, atbilstoši kurām tajā pašā klasifikācijā kā orientieri būtu jāiekļauj citas "vecas" vai izslēgtas, taču plaši lietotas un labāk zināmas psihoaktīvās vielas, piemēram, heroīns, kokaīns, marihuāna, ekstazī, alkohols un tabaka. Ja, neraugoties uz viegli pieejamajiem pierādījumiem, tas nav izdarāms, tad to nav iespējams izdarīt arī attiecībā uz NPS, par kurām datu būs maz, tie būs nepilnīgi un bieži vien pretrunīgi; tirgū nesen laistām NPS var būt tikai neliela ietekme sociālajā, noziedzības vai vides jomā, taču, šādi lietotas, tās var būt ļoti bīstamas cilvēku veselībai.

5.8. EESK uzskata, ka šāda holistiska pieeja atkarības un narkomānijas jautājumiem ļautu arī valstu līmenī izstrādāt labāk finansētas profilaktiskas pieejas un ārstēšanas metodes. Ļoti svarīga būs izpratne par dažādu vecuma grupu (10–18, 18–25 un 25+) dzīvesveidu un attieksmi. Tendencu veidošanā vai brīdinājumu izplatīšanā jau tagad liela nozīme ir sociālajiem plašsaziņas līdzekļiem un tiešsaistes tirdzniecības un konsultāciju dienestiem, un tie aizvien vairāk noteiks personisku lēmumu pieņemšanu šajā jomā. Ir jāveicina un pilnībā jāfinansē minētās jomas uzraudzības projekti. Pienācīgai veselības aizsardzībai jābūt svarīgākai par justīciju un iekšējo tirgu.

5.9. EESK atzīst, ka ar laiku varētu būt vajadzīgs regulējums, taču šā tiesību akta nepieciešamība un veids nebūt nav skaidrs. Dalībvalstis saskaras ar dažādām problēmām, izvēlas atšķirīgus risinājumus, un tām ir jāļauj rīkoties pēc atšķirīgiem grafikiem. Pasaulē pastāv spēcīgs kontrasts starp ierobežojošu un atļaujošu pieeju. Būtu lietderīgi sekot līdzi norisēm divās blakusesošās, ekonomikas un kultūras ziņā līdzīgās dienvidu puslodes valstīs – Austrālijā un Jaunzēlandē. Ir svarīga cieša sadarbība ar ASV un citām valstīm, kurās notiek tirdzniecība internetā. Tirdzniecības sarunās ar Ķīnu un Indiju vajadzētu apspriest pasākumus, kā ierobežot vecu, izslēgtu, un jaunu psihoaktīvu vielu ražošanu un pārdošanu.

5.10. Tā pirmām kārtām ir patiesi globāla problēma, un visos turpmākajos ietekmes novērtējumos un regulu priekšlikumos būtu jāietver šīs dimensijas un jāizskata plašāks variantu klāsts, pat ja sākotnēji šķiet, ka ES līmenī tie ir grūti īstenojami. Liela loma šajā jomā būs EMCDDA. Ja ir vajadzīgs papildu finansējums, tas būtu jāpiešķir. Būtu ciešāk jākoordinē attiecīgas pētniecības programmas, un to rezultāti būtu jādara plašāk zināmi. Ja, vienalga kādā līmenī, būs vajadzīgs regulējums, jācer, ka tā pamatā būs stabilāka pierādījumu bāze, lai atrisinātu iepriekš izvirzītos jautājumus.

Briselē, 2014. gada 21. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Henri MALOSSE*
